

Nyreformisme - kapitalisme uden tårer?

Per Kongshøj Madsen, Institut for Samfunds- og Forvaltning, Københavns Universitet

1. De gode gamle dage

Der var engang, hvor det hele ikke var så udviklet. Med den sædvanlige fare for at skabe en idyl ud af fortiden kan man hævde, at de økonomiske styringsproblemer fra slutningen af 1950'erne til 1973 fremtrådte som forholdsvis ukomplicerede.

Den keynesianske teoribygning fra 1930'erne var blevet fordøjet og homogeniseret i en primært amerikansk tradition og konjunkturpolitik. Effektiv efterspørgsel var nøglen til forståelse af variation i produktion og beskæftigelse. Finanspolitikken var styringsinstrumentet, som hurtigt og præcist kunne regulere den *samlede efterspørgsel*, således at der skabtes fuld beskæftigelse.

Spørgsmålet om *fordelingen* af den samlede produktion og beskæftigelse på de enkelte sektorer og markeder klaredes af markedsmekanismen - ganske som før forskrækkelsen i 1930'erne.

Kort fortalt var dette budskabet i den "neoklassiske syntese", der blev resultatet af miksningen af Keynes' teori om den effektive efterspørgsel med den neoklassiske forestilling om prissystemet som et effektivt allokeringssinstrument på de enkelte markeder i økonomien.

Statens placering i samfundsøkonomien var hermed fastlagt. Den skulle skabe *rammerne* om den økonomiske udvikling. Gennem tilvejebringelse af såvel fysisk infrastruktur (transportsystem, energiforsyning osv.) som en tilstrækkelig tilgang af velkvalificeret ar-

bejdskraft og gennem en støtte til en progressiv teknologisk udvikling, kunne staten skabe forudsætninger for en stabil vækst. Skulle det i perioder knibe med at holde balancen, måtte finanspolitikken træde hjælpende til. Samtidig kunne *velfærdsstaten* gennem en generøs sociallovgivning og dagpengelovgivning sikre, at de medborgere, der faldt igennem som følge af midlertidige styringssvigt, ikke blev ladt i stikken. De statslige udgifter hertil ville netop blive begrænsede, fordi mere langvarig arbejdsløshed ikke længere havde en plads i det moderne samfund.

Derfor var det også karakteristisk for perioden, at udviklingen inden for den økonomiske teori dels sigtede mod at raffinere de makroøkonomiske planlægningsinstrumenter (herunder de makroøkonomiske modeller), dels mod at analysere de vigtigste årsager til en høj økonomisk vækst. Det var vækstteoriens guldalder.

2. Ikke den rene idyl

Selvfølgelig var der problemer.

Med den fulde beskæftigelse kom inflationen. Men gennem Phillips-kurvens fastlæggelse af sammenhængen mellem arbejdsløshed og lønstigning fik man et redskab til at håndtere denne nye situation. Kurven opfattedes som en menu, hvorpå politikerne kunne vælge mellem forskellige kombinationer af arbejdsløshed og inflation (jvf. f.eks. diskussionen af Phillips-kurven i Dencik og Madsen, 1987, kapitel 4 og 5). Dette valg

måtte da afhænge af de politiske præferencer imellem de to "onder", der repræsenteres af henholdsvis arbejdsløshed og prisstigninger.

For økonomerne var det afgørende derfor at mindske dette dilemma ved "at flytte Philips-kurven indad", således at en given arbejdsløshed blev forenelig med mindre lønstigninger end tidligere.

Midlerne var dels en (frivillig) indkomstpolitik, dels en uddannelses- og arbejdsmarkedspolitik, der mindskede "flaskehalsproblemerne" på arbejdsmarked og dermed de lønstigninger, som udsprang af løn-løn-spiraler.

I små åbne økonomier som den danske var betalingsbalanceproblemerne nært sammenknyttet med inflationsdiskussionen. Mere langvarige betalingsbalanceunderskud sås som udtryk for en dårlig konkurrenceevne, som atter henførtes til for høje indenlandske lønstigninger sammenlignet med udlandets. Indkomstpolitik var altså også betalingsbalancepolitik. Periodens betalingsbalanceunderskud var dog begrænsede og kunne i et vist omfang henføres til de nødvendige investeringer i forbindelse med den industrielle opbygning. Så der var ingen grund til panik.

Sidst i 1960'erne blussede den økonomisk-politiske debat noget op - både i Danmark og i udlandet. Udgangspunktet var især bekymringer for den offentlige sektors vækst. I årene fra 1960 til 1972 var antallet af beskæftigede i den offentlige sektor i Danmark fordoblet. Fra at have udgjort 10 pct. af de beskæftigede i Danmark i 1960 udgjorde de offentligt ansatte 20 pct. af beskæftigelsen i 1972. Styringen af den offentlige sektors vækst blev et centralt økonomisk-politisk problem - udmøntet i de to Perspektivplaner, som udarbejdedes i årene omkring 1970.

3. Ulven kommer

I forbindelse med Perspektivplandebatten

blev der mange gange råbt "ulven kommer!" af de økonomer og politikere, der så den offentlige sektors vækst som truslen mod en fortsat stabil økonomisk vækst uden for store balanceproblemer.

Men da ulven endelig dukkede op, skete det fra en helt anden kant.

Olieprisstigningerne i efteråret 1973 ramte Danmark og de øvrige vestlige industrilande som et chok.

I de første par år holdt man fast ved de gamle keynesianske dyder. Håbet var, at det gennem en koordineret økonomisk politik i de vestlige industrilande skulle være muligt at ride stormen af og begrænse skadevirkningerne til et forbigående betalingsbalanceunderskud over for OPEC-landene. En konjunkturstabiliserende finanspolitik i industrilandene og en satsning på alternativ energiforsyning (herunder egne olie- og gasfund) skulle sikre, at olieprisstigningernes skadevirkninger ikke spredte sig til en længerevarende lavkonjunktur.

Danmarks bidrag hertil var dels en mere aktiv energipolitik (med de "billøse søndage" som et barokt eksempel), dels en ekspansiv finanspolitik udmøntet i den midlertidige momsned sættelse (MIMSEN) i 1975 og i en vis lettelse af indkomstskatten.

Det kom til at gå meget anderledes. Fundamentet under den keynianske strategi begyndte at mørnes, og i løbet af 1970'erne tegnedes konturerne af to alternativer: den *nyliberale strategi*, som afviste forestillingerne om den keynesianske "rammeøkonomi", og den *nyreformistiske*, der så løsningen i en kobling mellem dele af den keynesianske konstruktion og en mere aktiv erhvervs- og fordelingspolitik.

Resten af artiklen behandler den nyreformistiske strategi. En tilsvarende gennemgang af den nyliberale strategi og en sammenligning af strategierne findes hos Dencik og Mad-

sen, 1987, kapitel 8. For en grundig diskussion af den internationale nyliberalismes fremvækst kan iøvrigt henvises til B. Johnson, 1981. En mere uddybet diskussion af strategierne i dansk sammenhæng findes hos Knudsen m.fl., 1983.

4. Nyreformismens baggrund

Den nyreformistiske strategi er et barn af 1970ernes kriseår. Endda resultatet af en lidt forsinket fødsel i den forstand, at den nyreformistiske strategi er udformet som en *reaktion* på den succes, nyliberalisterne fik i deres korstog mod keynesianernes kriseopfattelse og økonomisk-politiske strategi. Samtidig er nyreformisterne dog ofte kritiske over for dele af den keynesianske ortodoksi. Nyreformisterne fremhæver således langt stærkere end de traditionelle keynesianere behovet for en bevidst styring af den økonomiske struktur. Den økonomiske politik skal ikke alene sætte rammer, men også aktivt bidrage til at påvirke den måde, hvorpå rammerne udfyldes.

På den internationale scene finder man nyreformismen repræsenteret ved den internationale fagbevægelse, som er organiseret såvel på nordisk som på europæisk plan. Litteraturlisten rummer nogle karakteristiske bidrag fra Det europæiske Fagforeningsinstitut (ETUI) og fra Nordens fackliga Samorganisation (NFS). Nationalt er det tilsvarende fagbevægelsen i alliance med socialdemokratiske eller socialistiske partier, som har fremført nyreformisternes argumenter. Rækken af rapporter og programoplæg fra Socialdemokratiet, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, LO, Socialistisk Folkeparti og enkelte fagforbund er for lang til at blive gengivet i denne sammenhæng. Det seneste større projekt er repræsenteret ved det omfattende materiale fra SID's vækstkommission fra 1986, hvoraf dele er medtaget i litteraturlisten.

5. Nyreformisternes teoretiske udgangspunkt

Placeret i forhold til økonomiske "skoler" finder man nyreformisterne til venstre for de traditionelle fortalere for den "neoklassiske syntese". Navne som "post-keynesianere", "venstre-keynesianere" eller til tider "neo-marxister" anvendes til at betegne disse tendenser inden for økonomisk teori.

Det følger af deres venstrekeynesianske teorigrundlag, at nyreformisterne betragter markedøkonomien som fundamentalt *ustabil*. Der er ingen sikkerhed for en effektiv efterspørgsel, der skaber fuld beskæftigelse. Den kapitalistiske dynamik skaber også en ulige udvikling mellem sektorer og regioner, såvel nationalt som internationalt.

Arbejdsløsheden rummer derfor både *konjunktuelle og strukturelle elementer*. Prissy-stemet vil kun langsomt og usikkert kunne bidrage til at råde bod herpå. Omkostningerne ved at overlade markedøkonomien til sig selv vil derfor være betydelige konjunktursvingninger og - set over længere perioder - en langsom økonomisk vækst.

I denne forbindelse er den *teknologiske udvikling* ikke alene et gode. Nyreformisterne hæfter sig også ved de arbejdskraftsbesparende effekter af mange af de nye teknologier. Selv om der også gennem ny teknologi skabes nye arbejdspladser, sker tilpasningen så langsomt og usikkert, at "teknologisk arbejdsløshed" kan blive en realitet over lange perioder.

Denne type af effekter styrkes derved, at nyreformisterne opfatter væksten i arbejdskraftens produktivitet som stærkt afhængig af den samlede økonomiske vækst (i overensstemmelse med den såkaldte "Verdornlov"). En øget økonomisk vækst vil efter denne tankegang samtidig virke produktivtetsforøgende og derfor skabe nye arbejdspladser i et lavere tempo end svarende til den

stigende produktion. Overfor en sådan "jobsvag" vækstproces er det nødvendigt med en selvstændig beskæftigelsesfremmede indsats (jvf. f.eks. P. Kongshøj Madsen, 1983).

Fordelingskonflikter spiller en stor rolle i nyreformisternes tankeverden, som på dette punkt er mere eller mindre åbenbart inspireret af marxistisk udbytningsteori. Konflikter om samfundsressourcerne skaber pris-lønspiraler, hvor lønmodtagere og kapitalister kæmper om at få overtaget i fordelingskampen. Også fordelingskonflikter mellem lønmodtagerne indbyrdes (løn-løn-spiraler) kan virke inflationsdrivende, såfremt de relative lønninger kommer ud af takt med de lønrelationer, som anses for rimelige og hævdevundne.

En vigtig pointe for nyreformisterne er, at disse inflationsdrivende fordelingskonflikter *forstærkes*, hvis der kommer perioder med stagnerende økonomisk vækst. Den tomme krybbe får hestene til at bides, og en øget inflation bliver resultatet. Kombinationen af lav økonomisk vækst, arbejdsløshed og prisstigninger (stagflation) bliver på dette grundlag en forståelig situation fra et nyreformistisk synspunkt.

Inflation må derfor bekæmpes ved at øge de samfundsressourcer, som står til rådighed (dvs. gennem øget økonomisk vækst), og ved at skabe en indkomstfordeling, som af befolkningsflertallet opleves som mere retfærdig. Kun herved kan de inflationsdrivende impulser fra fordelingskonflikterne dæmpes (jvf. Cornwall, 1983).

6. Nyreformisterne og den aktuelle krise

Ganske langt følger nyreformisterne den slagne keynesianske vej, når de skal forklare årsagerne til den langvarige stagnationsperiode efter 1973.

Olieprisstigningerne betød i sig selv en faldende efterspørgsel internationalt, fordi OPEC-landene først med en vis forsinkelse kunne begynde at anvende de øgede indtægter til øget import fra de vestlige industrilande. I en periode virkede olieprisforhøjelserne derfor som en øget energiafgift, blot med den forskel, at den opkrævedes af OPEC-landene - og i udenlandsk valuta.

Hertil kom, at de vestlige industrilande især i forbindelse med den anden bølge af olieprisstigninger i 1979 *reagerede irrationelt*. I et forsøg på at komme ud af det betalingsbalanceunderskud, som olieprisstigningerne skabte, strammede mange lande deres økonomiske politik med henblik på at dæmpe den indenlandske efterspørgsel og dermed importen. Størstedelen af importen var imidlertid ikke olie, men derimod eksportvarer fra andre industrilande. På den måde forsøgte industrilandene at pådutte hinanden deres betalingsbalanceproblem - med det resultat at de alle oplevede fald i såvel import som eksport. En forstærket international lavkonjunktur blev resultatet af, at man kun tænkte keynesiansk på det nationale og ikke på det internationale niveau.

Problemerne forstærkedes - i et langsigtet perspektiv - af, at de vesteuropæiske lande og USA, var plaget af *strukturelle problemer og en skærpet international konkurrence* fra de ny industrielle stormagter i Asien - herunder især Japan. Den stagnerende efterspørgsel og den opbremsning i den offentlige sektor, som oftest fulgte med en stram økonomisk politik, bidrog ikke til at lette disse nødvendige omstillingsprocesser - snarere tværtimod. Markedsmekanismen var helt utilstrækkelig til at klare de store opgaver, som måtte løses under en modernisering af de vesteuropæiske industrilande.

7. Selve strategien

På denne baggrund rummer de fleste nyre-

formistiske strategiforslag tre elementer - omend med forskelle i vægtning og i konkrete formuleringer (jvf. f.eks. S. Holland, 1983).

Det første element er *anbefalingen af en mere traditionel ekspansiv økonomisk politik med udgangspunkt i en offentlige sektor og med afsmitning i form af øget efterspørgsel også i den private sektor*. Begrundelsen herfor er dels sædvanlige multiplikatorræsonnementer, dels at der stadig er mange vigtige opgaver, som kan og skal løses af den offentlige sektor. Det gælder uddannelse og forskning, sundhed og forbedrede sociale forhold. Også bolig-, transport- og energisektorerne er topkandidater, når nyreformisterne skal udpege områder, hvor en øget offentlig indsats kan begrundes i åbenbare behov for bedre livskvalitet og mere rationel ressourceanvendelse.

Samtidig understreges det *internationale element* i ekspansionspolitikken. Ganske vist peges der ofte på ekspansion inden for områder uden store importkrav. Men samtidig understreges, at betalingsbalanceforværringen som følge af en ekspansiv finanspolitik bliver endnu mindre, hvis ekspansionen sker på international basis i et samarbejde mellem lande med stor indbyrdes samhandel. I dette tilfælde vil landene så at sige trække hinanden ved håret, og de afledte importvirkninger, som i vidt omfang bliver til øget eksport for andre involverede lande, vil kun yderligere forstærke ekspansionsprocessen (jvf. f.eks. NFS, 1983).

Det andet element i de nyreformistiske strategiforslag er *omfordelingspolitikken*. En øget økonomisk vækst vil både være forudsætningen for og forudsat af en ændret fordeling. Ændres fordelingen af indkomsterne ikke til fordel for lavindkomstgrupperne, vil en øget vækst hurtigt trække en stigende inflation med sig. Samtidig vil den øgede vækst netop muliggøre den omfordeling, der

kan dæmpe fordelingskonflikterne og dermed inflationsprocessen.

Set på denne måde har kombinationen af ekspansion og en indkomstfordelende politik således karakter af en "knibtangsmånevne". Gennemføres ekspansion og omfordeling samtidigt kan inflationsimpulserne inddæmmes. Men gennemføres de på forskellige tidspunkter, får man på længere sigt hverken øget vækst eller mindsket inflations-takt.

Indholdet i den foreslåede omfordelingspolitik (eller indkomstpolitik som den til tider betegnes) kan variere noget.

I visse versioner lægges vægten på en mere traditionel indkomstfordelingspolitik gennem minimumslønninger, offentlige indkomstoverførsler og skærpet kontrol med profitindkomster og liberale erhverv.

Andre fremhæver behovet for ikke kun at se på fordelingen af de nominelle indkomster, men også på fordelingen af levevilkår i brede forstand.

Atter andre fokuserer på fordelingen af indflydelse i den private sektor og fremhæver betydningen af virksomhedsdemokrati og økonomisk demokrati (lønmodtagernes medejendomsret og overskudsdeling) for skabelsen af den samfundssolidaritet, der kan dæmpe fordelingskonflikterne.

Endelig er det tredje element i nyreformisternes strategi en *strukturforandrende politik*. Udgangspunktet er her de store behov for strukturforandringer, der skabes af nye teknologier og skærpet international konkurrence. En forudsætning for løsningen af disse problemer er en aktiv erhvervspolitik, som fremmer omstillingen i den private sektor. Vigtige midler er støtte til forskning, udvikling og uddannelse samt styring af investeringernes fordeling på sektorer og formål, omstillingen i den private sektor.

På det nationale niveau er samarbejdet mellem den offentlige og den private sektor her centralt. En målrettet uddannelses- og forskningspolitik skal sætte skub i den teknologiske udvikling inden for "fremtidsområderne". Gennem en planlægning også af de private investeringer (med instrumenter spændende fra subsidier til investeringsforbud eller investeringspåbud) sikres det, at indsatsen følges op af faktisk skabelse af nye arbejdspladser. Endelig kan den offentlige sektor gennem sin indkøbspolitik skabe de første markeder for produktionen fra de nye industrier.

Internationalt fremhæves, at omstrukturen må baseres på samarbejde mellem de enkelte lande og ikke på en skærpelse af det internationale teknologikapløb. Tværtimod er der behov for koordination af indsatsen på en lang række områder for at undgå overlappende udviklingsarbejde for de enkelte nationale økonomier.

Det *konkrete instrumentsæt* kan selvfølgelig variere fra aktør til aktør, men en typisk "bruttoliste" vil omfatte.

1. Opnåelse af *beskæftigelsesgevinster uden betalingsbalanceproblemer* gennem udvidelse af importlette efterspørgselskomponenter (f.eks. offentlig service).

2. Etablering af en *internationalt koordineret ekspansion* i lande med høj indbyrdes samhandel (Norden, Vesteuropa), hvorved det enkelte lands betalingsbalancebyrde ved ekspansionen mindskes.

3. En *aktiv erhvervs politik*, hvor staten gennem teknologiprogrammer, investeringsstyring, arbejdsmarkeds- og uddannelsespolitik støtter væksten i nøgleområder i den private sektor. Statslige fællesprojekter med den private sektor eller udvidet og effektiviseret statslig produktion er også en mulighed.

4. Former for *økonomisk demokrati eller*

overskudsdeling, som oftest opfattes både som mål og midler. Dels opfyldes mere alment målsætninger om en demokratisering af samfundsøkonomien, dels kan sådanne ordninger have en indkomstpolitisk funktion. Endelig kan de inddrages i investeringsstyringen, jf. ovenfor.

5. Hertil kommer, at strategiforslagene ofte fremhæver nødvendigheden af, at der sker en *udbygning eller konsolidering af velfærdsstaten* inden for de traditionelle SUS-områder. Atter kombineres mål og middel. Velfærdsstaten opfylder i sig selv vigtige målsætninger. Desuden kan dens aktiviteter danne udgangspunkt for dannelsen af et "industrielt kompleks" i samspil med den private sektor. Heraf kan atter udspringe eksportmuligheder (jvf. K. Møller, 1986).

6. Endelig kan man - omend mindre hyppigt - i strategiforslagene møde ønsker om mere *direkte importpolitik* - eller i det mindste en skeptisk holdning overfor yderligere åbning af de nationale økonomier. Importstyringen kan ske gennem efterspørgselsomlægning, selektiv erhvervs politik, nationale kvalitetskrav eller - mest håndfast - gennem told og kvantitative restriktioner (jvf. f.eks. P. Kongshøj Madsen, 1982 og 1987).

Fundamentalt er den "nyreformistiske" strategi således netop *reformistisk* i synet på mulighederne for at styre en kapitalistisk samfundsøkonomi ind i et spor, som sikrer bedre levevilkår for alle samfundsborgere. Krise og arbejdsløshed kan atter blive "historiske" fænomener i den forstand, at de hørte til en tid, hvor man endnu ikke havde opbygget tilstrækkelig viden om og forståelse for den nødvendige økonomiske politik, der kan sikre en stabil udvikling i et kapitalistisk samfund med fuld beskæftigelse.

8. Sommer hele året?

Strategidebatten føres naturligt nok ofte i en

agitatorisk sammenhæng, hvor mere nøgterne overvejelser om strategiernes begrænsninger bliver undertrykt. Så meget desto vigtigere er det ved en lejlighed som denne at overveje, om nyreformismen faktisk kan levere varen: en kapitalisme uden tårer. Hvilke barrierer findes for den nyreformistiske strategi? Kan de overvindes?

Et første kritisk punkt findes på det økonomiske niveau. *Kan inflationsimpulserne fra en øget økonomisk vækst og en lav arbejdsløshed neutraliseres gennem en frivillig indkomstpolitik?* Et positivt svar indebærer selvsagt en forventning om, at markedskræfterne både på varemarkederne og på arbejdsmarkedet kan "tæmmes", således at priser og lønninger holdes i ro på trods af stigende efterspørgsel i samfundet.

På kortere sigt er det måske muligt gennem øget priskontrol og en "social kontrakt" med fagforeningerne at dæmpe inflationstakten. Men er det samme tænkeligt over lange perioder med fuld beskæftigelse?

Hertil kommer, for det andet, at nyreformisterne forestiller sig ganske *omfattende ændringer i magtstrukturen* i et moderne kapitalistisk samfund. Strategien omfatter demokratisering på de enkelte virksomheder og en øget samfundskontrol med virksomhedernes teknologianvendelse og investeringer.

Stærke kapitalinteresser vil selvsagt modsætte sig den afgivelse af magt, som en sådan ændret beslutningsstruktur vil medføre - også selv om modydelsen fra samfundet består i øget støtte til f.eks. forskning og udvikling af nye teknologier. Modstanden vil for det første kunne begrundes i ren egeninteresse, men også gennem et spørgsmålstejn ved, om et statsligt bureaukrati bedre end de traditionelle beslutningstagere i erhvervslivet vil kunne udpege de "fremtidsområder", der skal bære opsvinget igennem.

Modstanden mod realiseringen af en nyre-

formistisk strategi behøves ikke alene at komme fra kapitalinteresserne. *Også mange lønmodtagere vil have problemer med at acceptere strategiens gennemførelse.* Omkostningerne for den enkelte lønmodtager kan være nedgang i det private forbrug eller i det mindste en omlægning i retning af lavere importindhold. Omstruktureringen af økonomien vil ramme mange lønmodtagergrupper, som må acceptere omskoling og eventuelt flytning til andre geografiske områder. De faglige organisationer kommer her under krydspres mellem kravene fra den overordnede medlemsinteresse. De mange problemer med at løse værftssektorens problemer er både i Danmark og i udlandet et illustrativt eksempel.

Et fjerde sæt af barrierer udspringer af *mangel på information og styringsinstrumenter.* Omlægningen af den økonomiske politik i nyreformistisk retning kræver en lang række nye indgreb især på det erhvervspolitiske område. Her kan selve erhvervsstrukturen (for eksempel en høj andel af små differentierede virksomheder) udgøre en begrænsning. Men hertil kommer, at udviklingen af nye styringsinstrumenter og indhøstning af erfaringer om deres effektivitet, er en tidskrævende proces. Inddrager man ydermere, at strategien skal gennemføres i et politisk klima præget af stærk kritik fra den borgerlige fløj i det politiske spektrum og store forventninger fra lønmodtagerne, er der lagt op til problemer og skuffelser.

Endelig kan de *konkrete historiske omstændigheder* påvirke mulighederne for en succesrig gennemførelse af en nyreformistisk strategi. Pointen er her, at strategien ofte "får en chance", fordi det ikke gennem en forudgående periode med en nyliberal strategi har været muligt at løse de makroøkonomiske og fordelingsmæssige problemer. Allerede fra starten må strategien derfor slås med nogle alvorlige restriktioner, f.eks. i form af et stort betalingsbalanceunderskud

og høj udlandsgæld. Skal strategien rette op herpå, tager det lang tid. Ofte vil denne tid ikke være til rådighed. Der er kun få år til næste valg. Lønmodtagerne har store forventninger til hurtige forbedringer i levevilkårene. Let sker der det, at strategiens ekspansive elementer får overhånd, således at inflation og betalingsbalanceunderskud bliver den første umiddelbare konsekvens af reformprogrammet. Socialisternes erfaringer i Frankrig er lærerige på dette punkt.

Derfor er det fristende at råbe "svindel", når nyreformismens profeter lover rigdom og sundhed til alle, blot de får tilstrækkeligt mange stemmer til næste valg.

Dette vil dog være både taktløst og snæversynet.

Men det er vigtigt at klargøre, hvorledes strategien er op mod stærke økonomiske og politiske kræfter i et kapitalistisk samfund - i det mindste hvis man tager strategien på ordet og venter, at den skal føre frem til en krisefri økonomisk vækst.

Frem for at betragte nyreformismen som vejen til et kapitalistisk lykkeland, er det efter min mening mere frugtbart at betragte *valget af den nyreformistiske strategi som et fundamentalt politisk valg om fordeling af indkomst og magt i samfundet*, jvf. f.eks. P. Kongshøj Madsen, 1981, og K. Nielsen, 1984.

Den nyreformistiske strategi peger i denne tolkning frem mod forandring af styrkeforholdene indenfor - og på grænsen af - en kapitalistisk samfundsformation.

Litteratur

- Peter Dencik og Per Kongshøj Madsen: *Krise eller ej? Kriseteori og økonomisk politik i Danmark*, København, 1987.
- John Cornwall: *The Conditions for Economic Recovery*, Oxford, 1983.
- European Trade Union Institute: *Keynes Plus - A participatory Economy*, Bruxelles, 1979.
- European Trade Union Institute: *The European Economy 1980-85. An indicative full employment plan*, Bruxelles, 1980.
- Stuart Holland: *Out of Crisis - A project for European Recovery*, Spokesman, 1983.
- Bjørn Jonhson: Nyere tendenser i den økonomiske politik, *Nordisk Tidsskrift for Politisk Økonomi* nr. 11-12, 1981, pp. 4-39.
- Karsten Ole Knudsen, Jens Lok, Per Kongshøj Madsen og Jørgen Suhr: *Beskæftigelsesperspektiver og beskæftigelsespolitik*, i Per Kongshøj Madsen (red.): *Arbejdsløshed - årsager, virkninger og bekæmpelse*, Arbejdsministeriet og Undervisningsministeriet, København, 1983, pp. 379-402.
- Landsorganisationen i Danmark: *Det kan gå to veje - økonomisk politik for 80'erne*, København, 1983.
- Per Kongshøj Madsen: *Minus Marx?* i Tage Bild og Henning Jørgensen (red.): *Fagbevægelsen og krisen*, Samfundsvidenskabeligt forlag, 1981, pp. 149-174.
- Per Kongshøj Madsen: *Tre principper for en anden økonomisk politik*, *Ny Politik*, nr. 7, juli 1982, pp. 12-13.
- Per Kongshøj Madsen: *Beskæftigelse og produktivitet i 1980'erne - Lavkonjunktur eller højvækstfælde?*, i Udvalget vedrørende arbejdsløshedsforskning, Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd (red.): *Arbejdsløshedsforskning II. Perspektiver for beskæftigelsen*. Aalborg Universitetsforlag, 1983, pp. 16-43.
- Per Kongshøj Madsen: *Stand's eksportrouletten*, *Weekendavisen*, 11-12. december 1987.
- Kim Møller: *Velfærdssamfundets konkurrencefordele - om forskningen i den offentlige sektor*, Arbejdsnotat nr. 7, Specialarbejderforbundets vækstkommission, København, 1986.
- Kim Møller: *Konkurrenceevnediskussionen - og lønpolitikken der sejrede sig ihjel*, Arbejdsnotat nr. 5, Specialarbejderforbundets vækstkommission, København 1986.
- Klaus Nielsen: *Demokratisering af økonomien*, i Kirsten Bregm og Torben Grønnebæk Hansen (red.): *Økonomisk demokrati - perspektiver og problemer*, København, 1984, pp. 99-134.
- Specialarbejderforbundet i Danmark: *Vi vil vækst, velstand og velfærd. Veje til retmæssigt gode levevilkår for alle*, rapport fra Specialarbejderforbundets vækstkommission, København 1986.